

BARBARA SŁOWIŃSKA¹

**OCENA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO
POGRANICZA POLSKO-NIEMIECKIEGO**

Wstęp

Proces rozwoju społeczno-gospodarczego charakteryzuje się wyjątkowo dużą złożonością i wielostronnością, w związku z tym pojęcie rozwoju społeczno-gospodarczego jest bardzo szerokie, zawiera bowiem wiele różnorodnych elementów, kształtujących zarówno wzrost gospodarczy, jak i rozwój społeczny.² Ocena poziomu tego rozwoju oraz określenie występujących w nim międzyregionalnych dysproporcji wymaga posługiwania się określonymi metodami wielowymiarowej analizy porównawczej.³

Wśród licznych metod badania poziomu rozwoju w ujęciu ekonomiczno-przestrzennym wyróżnić można metody ilościowe i jakościowe, a także ankietowe. W niniejszym referacie dla zbadania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionów pogranicza polsko-niemieckiego wykorzystano metody jakościowe (opisowe). Badaniami objęto trzy polskie województwa: zachodniopomorskie, lubuskie i dolnośląskie oraz trzy graniczące z tymi województwami niemieckie kraje związkowe: Meklemburgię-Pomorze Przednie, Brandenburgię i Saksonię. Do opisu wpływu poszczególnych czynników na badane regiony, ich charakter oraz zmiany w nich zachodzące, wykorzystano dane z roczników statystycznych krajowych i zagranicznych, ogólnych i specjalistycznych. Badania obejmowały lata 1999-2004.

¹ Autorka jest doktorem nauk ekonomicznych i wykładowcą PWSZ w Sulechowie.

² M. Opałło, *Mierniki rozwoju regionów*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 3 z 1997, nr 3, s. 53.

³ M. Wypych, *Mierzenie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w ujęciu przestrzennym*, „Wiadomości Statystyczne”, 1980, nr 11, s. 22.

1. Społeczno-gospodarcza charakterystyka pogranicza polsko-niemieckiego

1.1. Podział administracyjny

Pogranicze polsko-niemieckie zajmuje 127,9 tys. km², w tym na stronę niemiecką przypada 55,6%, zaś na polską 44,4%. Trzy województwa, tworzące część polską, zajmują łącznie 18,2% powierzchni Polski. Są znacznie zróżnicowane pod względem powierzchni; największym jest zachodniopomorskie, natomiast najmniejszym lubuskie. Województwo zachodniopomorskie położone jest w północno-zachodniej części Polski. Graniczy na zachodzie z Meklemburgią-Pomorzem Przednim, na wschodzie z województwem pomorskim, na południu z wielkopolskim i lubuskim, na północy z Morzem Bałtyckim. Dzieli się na 21 powiatów, w tym 3 grodzkie (Koszalin, Szczecin i Świnoujście) i 18 ziemskich oraz 114 gmin (11 miejskich, 50 miejsko-wiejskich i 53 wiejskich)⁴. Stolicą województwa jest Szczecin.

Województwo lubuskie leży w środkowo-zachodniej części Polski i graniczy: na północy z województwem zachodniopomorskim, na wschodzie z wielkopolskim, na południu z dolnośląskim, na zachodzie z krajami związkowymi RFN: Brandenburgią i Saksonią. Dzieli się na 13 powiatów, w tym 2 grodzkie (Gorzów Wlkp. i Zielona Góra) i 11 ziemskich oraz 83 gminy (9 miejskich, 33 miejsko-wiejskich, 41 wiejskich)⁵. Województwo to posiada stolicę dwuśrodkową: siedzibą wojewody jest Gorzów Wlkp., natomiast sejmik wojewódzki i zarząd województwa (władze samorządowe) mieszczą się w Zielonej Górze.

Województwo dolnośląskie zajmuje południowo-zachodnią część Polski. Graniczy z Czechami na południu, z Saksonią na zachodzie, z województwami lubuskim i wielkopolskim na północy oraz opolskim na wschodzie. Dzieli się na: 30 powiatów, w tym 4 grodzkie (Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych i Wrocław) i 26 ziemskich oraz 169 gmin (36 miejskich, 79 wiejskich i 54 miejsko-wiejskich)⁶. Stolicą województwa jest Wrocław.

Republika Federalna Niemiec jest państwem federalnym, które po zjednoczeniu w 1990 r. składa się z 16 krajów federalnych (związkowych) – regionów autonomicznych, tzw. landów. Należą do nich: Badenia-Wirtembergia, Bawaria, Brandenburgia, Hesja, Dolna Saksonia, Meklemburgia-Pomorze Przednie, Północna Nadrenia-Westfalia, Nadrenia-Palatynat, Saara, Saksonia, Saksonia-

⁴ Główny Urząd Statystyczny: www.stat.gov.pl.

⁵ *Strategia rozwoju województwa lubuskiego*, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra 2000, s. 49.

⁶ Główny Urząd Statystyczny: www.stat.gov.pl.

Anhalt, Szlezwik-Holsztyn, Turyngia oraz trzy miasta posiadające status krajów związkowych: Berlin, Brema i Hamburg.⁷

Administracja publiczna Niemiec ma charakter dualistyczny (obok administracji państwowej występuje samorząd terytorialny). Ustrój samorządu terytorialnego jest w poszczególnych krajach związkowych zróżnicowany. Jego podstawowymi jednostkami są gminy. W niektórych krajach gminne zgromadzenia mieszkańców mają kompetencję stanowiącą, w innych mają jedynie charakter doradczy i informacyjny. Do zadań nałożonych na samorzady należą przede wszystkim: zaopatrzenie w wodę, opieka nad młodzieżą, szkolnictwo podstawowe (budowanie i utrzymanie placówek oświatowych), budowa i utrzymanie dróg, kanalizacja i oczyszczanie ścieków, ochrona przeciwpożarowa, zakładanie i utrzymanie cmentarzy, zakładanie i utrzymanie domów pomocy społecznej, szpitali, obiektów sportowych i rekreacyjnych, bibliotek oraz przedsiębiorstw użyteczności publicznej.⁸

Część niemiecka stanowi 19,9% ogółu powierzchni RFN. Tutaj najmniejszym krajem jest Saksonia, zaś największym Brandenburgia. Meklemburgia-Pomorze Przednie jest najbardziej na północ wysuniętym krajem związkowym RFN. Graniczy na północy z Morzem Bałtyckim, na wschodzie z województwem zachodniopomorskim, na południu z Brandenburgią i Saksonią, zaś na zachodzie ze Szlezwikiem-Holsztynem. Kraj ten dzieli się na 6 powiatów grodzkich (Greifswald, Neubrandenburg, Rostock, Schwerin, Stralsund, Wismar) oraz 12 powiatów ziemskich. Stolicą tego kraju jest Schwerin. Inne ważniejsze miasta, to: Rostock (198,99 tys. mieszkańców w 2004 r.), Neubrandenburg (68,45 tys.), Stralsund (58,85 tys.), Greifswald (52,67 tys.) i Wismar (45,44 tys.).⁹

Kraj związkowy Brandenburgia leży na północnym-wschodzie Niemiec, otaczając stolicę państwa – Berlin. Graniczy na północy z Meklemburgia-Pomorzem Przednim, na wschodzie z województwami zachodniopomorskim i lubuskim, na południu z Saksonią, a na zachodzie z Saksonią-Anhalt. Jej stolicą jest położony na południowy-zachód od Berlina – Potsdam. Administracyjnie Brandenburgia dzieli się na 14 powiatów. Ponadto na jej terenie znajdują się cztery miasta na prawach powiatu: Brandenburg an der Havel (74,88 tys. mieszkańców w 2004 r.), Cottbus (106,42 tys.), Frankfurt an der Oder (65,24 tys.), Potsdam (145,71 tys.).¹⁰

Ostatni kraj związkowy omawianego pogranicza to Saksonia, granicząca z Polską, Czechami i z następującymi landami: Bawarią, Turyngią, Saksonią-Anhalt i Brandenburgią. Saksonia podzielona jest administracyjnie na 3 okręgi

⁷ I. Pietrzyk, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2000, s. 218.

⁸ Samorząd w państwach Unii Europejskiej, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Departament Komunikacji Społecznej i Informacji Europejskiej, Warszawa 2002.

⁹ Statistisches Amt Mecklenburg-Vorpomern: www.statistik-mv.de.

¹⁰ Landesbetrieb für Datenverarbeitung und Statistik Brandenburg: www.lids-bb.de.

rządowe (Regierungsbezirk): Chemnitz, Dresden i Lipsk, które dzielą się na 22 powiaty. Stolicą tego kraju związkowego jest Drezno, które zostało odbudowane po niszczącym nalocie bombowym w ostatnich dniach II wojny światowej.

1.2. Ludność

W 2004 r. pogranicze polsko-niemieckie zamieszkiwało blisko 14,2 mln osób, przy czym na polską część przypadało 39,5%, a na niemiecką 60,5% (zob. tab. 1). Część polska różni się zdecydowanie od niemieckiej pod względem sytuacji demograficznej. W 2004 r. polski obszar graniczny zamieszkiwało ponad 5,5 mln osób, czyli 14,7% ogółu ludności Polski. Największą liczbą ludności charakteryzowało się województwo dolnośląskie (2,9 mln osób), w pozostałych liczba ta wynosiła: od 1,7 mln w zachodniopomorskim do 1,0 mln w lubuskim. Stronę niemiecką zamieszkiwało ponad 8,5 mln osób, co stanowiło 10,4% ogólnej liczby ludności Niemiec. Najludniejszym landem była Saksonia (4,3 mln osób), najsłabiej zaludnionym Meklemburgia-Pomorze Przednie (1,7 mln osób).

Tabela 1. Powierzchnia i ludność pogranicza polsko-niemieckiego. Stan z końca 2004 r.

Obszar	Powierzchnia w tys. km ²	Ludność	
		w tys. osób	na 1 km ²
część polska	56,8	5597	99
w tym:			
Zachodniopomorskie	22,9	1695	74
Lubuskie	14,0	1009	72
Dolnośląskie	19,9	2893	145
część niemiecka	71,1	8584	121
w tym:			
Meklemburgia-Pomorze Przednie	23,2	1720	74
Brandenburgia	29,5	2568	87
Saksonia	18,4	4296	233
pogranicze polsko-nie- mieckie razem	127,9	14181	111

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2005*, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2005, s. 90-93; *Statistisches Jahrbuch 2005 für die Bundesrepublik Deutschland*, Statistisches Bundesamt, Wiesbaden 2005, s. 29.

Analiza danych z ostatnich lat pozwala stwierdzić, iż liczba ludności omawianego obszaru systematycznie maleje (zob. tab. 2).

Tabela 2. Ludność pogranicza polsko-niemieckiego w latach 1999–2004, w tys. osób

Obszar	1999	2001	2004	Zmiana liczby ludności w 2004 r. w stosunku do roku 1999 r., w %
<i>część polska</i>	5735	5729	5597	-2,4
Zachodniopomorskie	1733	1734	1695	-2,2
Lubuskie	1024	1025	1009	-1,5
Dolnośląskie	2978	2970	2893	-2,9
część niemiecka	8849	8737	8584	-3,0
Meklemburgia-Pomorze Przednie	1789	1760	1720	-3,9
Brandenburgia	2601	2593	2568	-1,3
Saksonia	4459	4384	4296	-3,8
<i>pogranicze polsko-niemieckie razem</i>	14584	14466	14181	-2,8

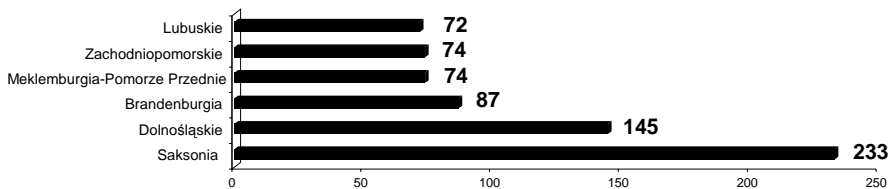
Źródło: *Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 2003*, Statistisches Landesamt Mecklenburg-Vorpommern, Schwerin 2003, s. 44; *Statistisches Jahrbuch Land Brandenburg 2003*, Landesbetrieb für Datenverarbeitung und Statistik Brandenburg, Potsdam 2003, 570; *Statistisches Jahrbuch Sachsen 2003*, Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen, Kamenz 2003, s. 35; *Rocznik Statystyczny Województw 2000...*, op. cit., s. LXXIV; *Rocznik Statystyczny Województw 2002...*, op. cit., s. 69; *Rocznik Statystyczny Województw...*, op. cit., s. 90-93; *Statistisches Jahrbuch für die Bundesrepublik Deutschland...*, op. cit., s. 29.

W 2004 r. w stosunku do 1999 r. liczba ta zmniejszyła się o 403 tys. osób, tj. o 2,8% ludności pogranicza polsko-niemieckiego. Po stronie polskiej ubyło 138 tys. osób, zaś po niemieckiej 265 tys. osób. W części polskiej największy ubytek ludności odnotowało województwo dolnośląskie (spadek o 85 tys. osób, tj. 2,9% ogółu ludności dolnośląskiego). W części niemieckiej największy spadek liczby ludności odnotowano w Saksonii i Meklemburgii-Pomorzu Przednim. W analizowanym okresie w Saksonii ubyło 163 tys. mieszkańców, co stanowiło 3,8% ogółu ludności Saksonii, natomiast w Meklemburgii-Pomorzu Przednim 69 tys. osób, tj. 3,9% całej ludności tego kraju.

Pogranicze polsko-niemieckie jest znacznie słabiej zaludnione niż przeciętnie Polska i Niemcy. W 2004 r. na 1 km² przypadało tutaj przeciętnie 111 osób/km². Polska część była znacznie słabiej zaludniona niż niemiecka. Średnia gęstość zaludnienia wynosiła tutaj 99 osób/km². Najgęściej zaludnionym było województwo dolnośląskie, gdzie na 1 km² przypadało 145 osób (wobec 122 średnio w kraju), w pozostałych województwach gęstość zaludnienia jest znacznie niższa: w zachodniopomorskim 74, a w lubuskim 72 osoby/km² (zob. wyk. 1). W końcu 2004 r. średnia gęstość zaludnienia po stronie niemieckiej wyniosła 121

osób/km². W tej części pogranicza najbardziej zaludnioną była Saksonia ze wskaźnikiem 233 osób/km². Natomiast Brandenburgia i Meklemburgia-Pomorze Przednie charakteryzują się najniższą gęstością zaludnienia spośród wszystkich krajów związkowych Niemiec. W Brandenburgii na 1 km² przypadało przeciętnie 87 osób, natomiast w Meklemburgii-Pomorzu Przednim tylko 74 osób.

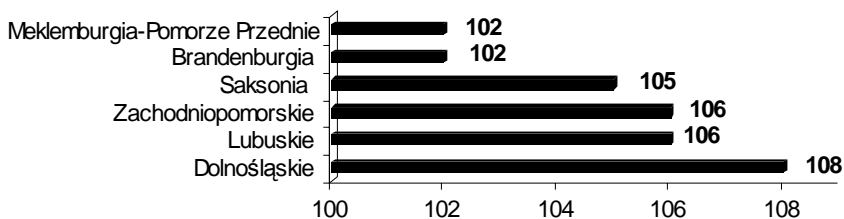
Wykres 1. *Ludność na 1 km² na pograniczu polsko-niemieckim. Stan z końca 2004 r., w osobach/km²*

Źródło: jak w tab. 1.

W strukturze ludności wg płci dominują kobiety. Ich udział w 2004 r. wynosił 52%. Największym udziałem kobiet charakteryzowało się województwo dolnośląskie, najniższym zaś Meklemburgia-Pomorze Przednie (zob. wyk. 2).

Wykres 2. *Kobiety na 100 mężczyzn na pograniczu polsko-niemieckim. Stan z końca 2004 r.*

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2005...*, op. cit., s. 135-137; *Statistisches Jahrbuch 2005 für die Bundesrepublik Deutschland...*, op. cit., s. 29.

W 2004 r. wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności był zdecydowanie wyższy po stronie polskiej (-0,4) niż niemieckiej (-3,8) (zob. tab. 3). Dodatni, chociaż niewiele wyższy od zera przyrost naturalny wystąpił tylko w dwóch polskich województwach: zachodniopomorskim (0,4) i lubuskim (0,9). Najniższy przyrost naturalny w części polskiej odnotowano w województwie dolnośląskim (-1,2), natomiast w niemieckiej w Saksonii (-4,3). Po stronie polskiej najniższy

poziom urodzeń na 1000 ludności odnotowano w dolnośląskim (8,6), zaś najwyższy w lubuskim (9,8). Natomiast po stronie niemieckiej wskaźnik ten niższy był w Brandenburgii (7,0), zaś wyższy w Saksonii i Meklemburgii Pomorza-Przednim (7,4).

Tabela 3. *Ruch naturalny ludności pogranicza polsko-niemieckiego. Stan z końca 2004 r.*

Obszar	urodzenia żywe	zgony	przyrost natu- ralny
	na 1000 ludności		
część polska	9,0	9,4	-0,4
w tym:			
Zachodniopomorskie	9,4	9,0	0,4
Lubuskie	9,8	8,8	0,9
Dolnośląskie	8,6	9,8	-1,2
część niemiecka	7,3	11,1	-3,8
w tym:			
Meklemburgia-Pomorze Przednie	7,4	10,2	-2,8
Brandenburgia	7,0	10,4	-3,5
Saksonia	7,4	11,7	-4,3

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2005...*, op. cit., s. 138-141; *Statistisches Jahrbuch 2005 für die Bundesrepublik Deutschland...*, op. cit., s. 50.

1.3. Rozwój gospodarczy i bezrobocie

Dane o produkcie krajowym brutto na pograniczu polsko-niemieckim odnoszą się do 2003 r. Wartość produktu krajowego brutto po stronie polskiej wyniosła 116,86 mld zł (26,57 mld euro), co stanowiło 14,3% PKB całego kraju. Udział poszczególnych województw w tworzeniu PKB Polski w 2003 r. kształtował się od 2,3% w województwie lubuskim do 7,8% w województwie dolnośląskim (zob. tab. 4).

Po stronie niemieckiej PKB w analizowanym roku wyniósł 666,66 mld zł (151,59 mld euro), co stanowiło 7,1% całych Niemiec. Spośród trzech przygranicznych landów najwyższy PKB wytworzyła Saksonia – 342,81 mld zł (77,95 mld euro) (3,7% ogółu PKB Niemiec). Natomiast PKB Brandenburgii wyniósł w 2003 r. 194,78 mld zł (44,29 mld euro) (2,1% ogółu PKB Niemiec), a Meklemburgii-Pomorza Przedniego 129,08 mld zł (29,35 mld euro) (1,4% całego kraju).

Tabela 4. PKB pogranicza polsko-niemieckiego na tle Polski i Niemiec, w 2003 r., wg kursu walut

Obszar	mld PLN	mld EUR	udział w kraju w %
Polska	816,08	185,57	100
część polska	116,86	26,57	14,3
w tym:			
Zachodniopomorskie	34,54	7,85	4,2
Lubuskie	18,54	4,22	2,3
Dolnośląskie	63,78	14,50	7,8
Niemcy	9359,40	2128,20	100
część niemiecka	666,66	151,59	7,1
w tym:			
Meklemburgia-Pomorze Przednie	129,08	29,35	1,4
Brandenburgia	194,78	44,29	2,1
Saksonia	342,81	77,95	3,7

Przeliczenia z EUR na PLN oraz PLN na EUR dokonano wg średniorocznego kursu EUR, który w 2003 r. wyniósł 4,3978 zł. Narodowy Bank Polski: <http://www.nbp.pl>

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *Statistisches Bundesamt Deutschland*: <http://www.destatis.de>; *Rocznik Statystyczny Województw 2005...*, op. cit., s. 132.

Pod względem PKB na 1 mieszkańca strona niemiecka zdecydowanie wyróżnia się na tle polskiej ponad trzykrotnie większym wskaźnikiem (zob. tab. 5). Po stronie polskiej najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano w województwie dolnośląskim – 21986 zł (4999 euro), gdzie był on o 2,8% wyższy niż średnia w kraju (zob. wyk. 3). Drugą lokatę zajmowało województwo zachodniopomorskie, gdzie wartość PKB na 1 mieszkańca wyniosła 20357 zł (4629 euro) i była niższa niż średnia krajowa o 4,72%. Najsłabiej rozwiniętym gospodarczo regionem polskiej części było województwo lubuskie, gdzie PKB na 1 mieszkańca był niższy od średniej krajowej o 16,1%.

Tabela 5. PKB na 1 mieszkańca pogranicza polsko-niemieckiego na tle RP i RFN, w 2003 r., wg kursu walut.

Obszar	PLN	EUR
Polska	21366	4858
część polska	20856	4742
w tym:		
Zachodniopomorskie	20357	4629
Lubuskie	18396	4183

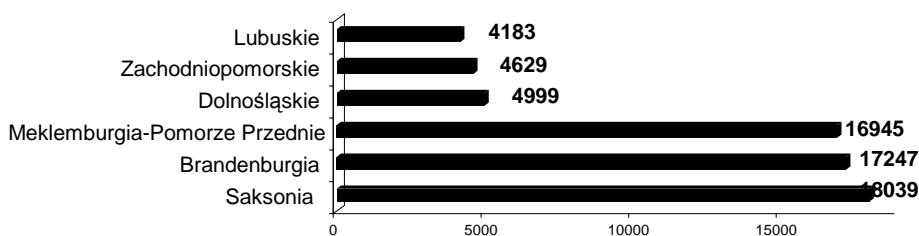
Obszar	PLN	EUR
Dolnośląskie	21986	4999
Niemcy	113401	25786
część niemiecka	77264	17569
w tym:		
Meklemburgia-Pomorze Przednie	74520	16945
Brandenburgia	75849	17247
Saksonia	79332	18039

Przeliczenia z EUR na PLN oraz PLN na EUR dokonano wg średniorocznego kursu EUR, który w 2003 r. wyniósł 4,3978 zł. Narodowy Bank Polski: <http://www.nbp.pl>

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *Statistisches Bundesamt Deutschland*: <http://www.destatis.de>; *Rocznik Statystyczny Województw 2005...*, op. cit., s. 178-180.

W części niemieckiej różnice międzyregionalne w poziomie PKB na 1 mieszkańca są niższe niż w Polsce. Najwyższy poziom tego wskaźnika w 2003 r. odnotowano w Saksonii 79332 zł (18039 euro), najniższy zaś w Meklemburgii-Pomorzu Przednim (74520 zł) (16945 euro).

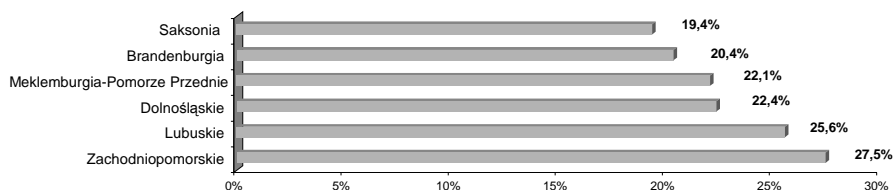
Wykres 3. *PKB na 1 mieszkańca pogranicza polsko-niemieckiego, w 2003 r., wg kursu walut w euro.*

Źródło: jak w tab. 5.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu 2004 r. po stronie polskiej wahała się w granicach od 22,4% w dolnośląskim do 27,5% w zachodniopomorskim (zob. wyk. 4). Po stronie niemieckiej landem o najwyższej stopie bezrobocia była Meklemburgia-Pomorze Przednie (22,1%), zaś najniższej Saksonia (19,4%). Zarówno po stronie polskiej, jak i niemieckiej stopa bezrobocia jest wyższa od analogicznych wskaźników krajowych.

Wykres 4. *Stopa bezrobocia rejestrowanego na pograniczu polsko-niemieckim. Stan z końca 2004 r.*

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2005...*, op. cit., s. 147-149; *Statistisches Jahrbuch 2005*, Landesbetrieb für Datenverarbeitung und Statistik Brandenburg, Potsdam 2005, s. 586.

1.4. Wybrane elementy infrastruktury społecznej

Szkolnictwo:

W roku akademickim 2004/05 na pograniczu polsko-niemieckim działało 108 szkół wyższych, w tym 60 po stronie polskiej i 48 po niemieckiej (zob. tab. 6).

Tabela 6. *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2004/05 pogranicza polsko-niemieckiego*

Obszar	Szkoly wyższe	Nauczyciele akademicy w tys. osób	Studenci	
			ogółem w tys. osób	kobiety w % ogółem
część polska	60	14,2	297,8	55,5
w tym:				
Zachodniopomorskie	19	4,1	90,2	54,2
Lubuskie	8	1,7	41,1	57,0
Dolnośląskie	33	8,4	166,5	55,9
część niemiecka	48	45,6	126,3	51,9
w tym:				
Meklemburgia-Pomorze Przednie	7	11,6	23,8	55,0
Brandenburgia	13	6,2	27,2	53,9
Saksonia	28	27,8	75,3	50,2
pogranicze polsko-niemieckie razem	108	59,8	424,1	54,5

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2005...*, op. cit., s. 162-164, 519; *Statistisches Jahrbuch 2005 für die Bundesrepublik Deutschland...*, op. cit., s. 140-141, 149.

W szkołach tych kształciło się 424,1 tys. studentów. Zdecydowana przewaga studiujących na 10 tys. mieszkańców zarysowuje się w części polskiej (532 osoby), w porównaniu z niemiecką (147 osób). Odsetek studiujących kobiet był wyższy po stronie polskiej (71,6%), niż niemieckiej (28,4%). W roku akademickim 2004/05 w wyższych uczelniach pogranicza na stanowiskach naukowo-dydaktycznych zatrudnionych było ponad 59 tys. osób. Udział zatrudnionych nauczycieli akademickich był zdecydowanie wyższy w części niemieckiej (76,3%), niż w polskiej (23,7%). Po stronie polskiej na 1 nauczyciela akademickiego przypadało 21 studentów, zaś po niemieckiej 3 studentów. W końcu 2004 r. na pograniczu polsko-niemieckim czynne były 302 szpitale, z czego po stronie polskiej funkcjonowało 131, a po niemieckiej 171. Łączna liczba łóżek wynosiła 83,0 tys. (zob. tabela. poniżej).

Ochrona zdrowia:

Tabela 7. *Niektóre wskaźniki ochrony zdrowia pogranicza polsko-niemieckiego. Stan z końca 2004 r.*

<i>Wyszczególnienie</i>	strona polska	strona niemiecka
Szpitale ogólne	131	171
Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności	49,1	64,8
Lekarze na 10 tys. ludności	31,9	32,9
Stomatolodzy na 10 tys. ludności	9,5	8,3

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2005...*, op. cit., s. 526, 528; *Statistisches Jahrbuch 2005, Landesbetrieb für Datenverarbeitung und Statistik Brandenburg*, Potsdam 2005, s. 110-111; *Statistisches Amt Mecklenburg-Vorpommern: www.statistik-mv.de*; *Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen: www.statistik.sachsen.de*

Po stronie polskiej najwyższą liczbę szpitali odnotowano w województwie dolnośląskim (72), najniższą zaś w lubuskim (27). W końcu 2004 r. liczba łóżek szpitalnych na 10 tys. ludności wynosiła 49,1. Opiekę medyczną mieszkańcom części polskiej w 2004 r. zapewniało na 10 tys. mieszkańców 31,9 lekarzy (bez stomatologów). Rozmieszczenie szpitali po stronie niemieckiej było konsekwencją koncentracji mieszkańców, wskutek czego aż 87 placówek tego rodzaju działało w Saksonii, 49 w Brandenburgii, a w Meklemburgii-Pomorzu Przednim 35. W analizowanym okresie wskaźnik liczby łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców wyniósł 64,8. Na 10 tys. ludności w części niemieckiej przypadało 32,9 lekarzy (bez stomatologów).

Zasoby mieszkaniowe

W 2004 r. na pograniczu polsko-niemieckim po stronie polskiej przypadało 340 mieszkań na 1000 ludności, zaś po niemieckiej 523 (zob. tab. 8). Przeciętna powierzchnia mieszkalna na osobę po stronie polskiej wynosiła 22,5 m²/osobę, po stronie niemieckiej 37,4 m²/osobę. Na 1 mieszkanie przypadały po stronie polskiej 2,9 osoby, a po niemieckiej 1,9.

Tabela 8. *Zasoby mieszkaniowe pogranicza polsko-niemieckiego. Stan z końca 2004 r.*

Obszar	Powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w m ²	Liczba osób na 1 mieszkanie	Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców
część polska	22,5	2,9	340
w tym:			
Zachodniopomorskie	22,0	3,0	337
Lubuskie	22,4	3,0	328
Dolnośląskie	22,9	2,8	347
część niemiecka	37,4	1,9	523
w tym:			
Meklemburgia-Pomorze Przednie	36,4	2,0	505
Brandenburgia	37,5	2,0	491
Saksonia	37,4	2,2	543

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw 2005...*, op. cit., s. 154-157; *Statistisches Jahrbuch 2005 für die Bundesrepublik Deutschland...*, op. cit., s. 282-284.

Zakończenie

Pod względem zajmowanego obszaru, trzy województwa, tworzące część polską zajmują mniejszą powierzchnię niż trzy graniczące z tymi województwami niemieckie kraje związkowe. Analizując wskaźniki demograficzne można zauważyć, iż część niemiecka charakteryzuje się również większą liczbą ludności oraz gęstości zaludnienia niż część polska.

W latach 1999-2004 nieco wyższy spadek liczby ludności odnotowano po stronie niemieckiej (spadek o 3,0%), niż polskiej (spadek o 2,4%). Obniżyły się również wskaźniki przyrostu naturalnego, które na obydwu analizowanych stronach pogranicza polsko-niemieckiego przyjmują wartości ujemne. Niższymi wskaźnika-

mi przyrostu naturalnego na 1000 ludności charakteryzowała się część niemiecka, niż polska. Wskaźniki te szczególnie obniżyły się w Saksonii (-4,3) i Brandenburgii (-3,5).

Wśród cech uznawanych za najważniejsze w ocenie rozwoju społeczno-gospodarczego można wymienić przede wszystkim poziom PKB i stopę bezrobocia. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca jest podstawowym kryterium polityki regionalnej Unii Europejskiej, która na jego podstawie udziela wsparcia regionom o największych problemach. Wśród polskich regionów województwo dolnośląskie wyróżniało się, na tle pozostałych województw pogranicza, najwyższym poziomem PKB na 1 mieszkańca. Natomiast najgorzej pod tym względem wypadło lubuskie. W grupie krajów związkowych pogranicza niemieckiego najwyższym poziomem PKB cechowała się Saksonia. Niewiele niżej od niej uplasowała się Brandenburgia, natomiast Meklemburgia-Pomorze Przednie znalazła się na ostatniej pozycji.

Po stronie polskiej wyższą stopę bezrobocia odnotowano w województwie zachodniopomorskim, zaś niewiele niższą w dolnośląskim. Po stronie niemieckiej wskaźniki bezrobocia są dość wyrównane. W celu niwelowania dysproporcji rozwoju społeczno-gospodarczego na obszarach przygranicznych istotna wydaje się zatem wnikliwa i gruntowna analiza zjawiska bezrobocia, przede wszystkim w zakresie rozpoznania jego przyczyn i sposobów przeciwdziałania. Infrastruktura społeczna jest bardzo ważnym czynnikiem zapewniającym trwały i harmonijny rozwój. Nie sposób ocenić wszystkich składowych tego potencjału, jednakże pod względem niektórych ważnych wskaźników część polska ma przewagę nad niemiecką. Dotyczyło to wskaźników szkolnictwa wyższego (liczby szkół wyższych i studentów). Natomiast część niemiecka na tle polskiej pozytywnie wyróżnia się pod względem wskaźników ochrony zdrowia (m.in.: liczba lekarzy i łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców) oraz zasobów mieszkaniowych (m.in.: powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę w m² oraz liczby mieszkań na 1000 mieszkańców).

Należy podkreślić, iż wyniki powyższej analizy porównawczej mają charakter wstępny. Mogą one służyć jako podstawa interpretacyjna silnych i słabych stron regionów pogranicza polsko-niemieckiego, których identyfikacja jest niezbędna dla określenia strategicznych celów ich rozwoju.

Zusammenfassung

Besprochen wird die Lage der Wirtschaft im deutsch – polnischen Grenzraum, gegenseitige Beeinflussung, Kooperation, Beschäftigung von Arbeitskräften.
